

Є. Ю. Пащенко,
К. Г. Постова

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ ПРИРОДНИЧОГО НАПРЯМУ

Анотація. У статті коротко представлені історичний розвиток і формування музейної педагогіки як напрямку освіти й окреслено її взаємозв'язки з культурою, мистецтвом, історією тощо. Викладено основні актуальні завдання музейної педагогіки та визначено основні напрями, у яких проводяться дослідження на сьогодні. Серед них загально-історичні підходи до розвитку музейної педагогіки, організація і впровадження музейно-педагогічних проєктів, підготовка майбутніх вчителів засобами музейної педагогіки, музейна педагогіка в роботі освітніх та позашкільних закладів, «музейна педагогіка» для студентів закладів вищої освіти тощо. Визначено відмінності між дитячими музеями й музеями при закладах освіти (шкільні музеї) в історичному ракурсі. Означено основні напрями діяльності шкільного музею, серед яких: екскурсійна, культурно-просвітницька, експозиційна, пошуково-дослідницька. Представлено форми реалізації для визначених напрямів діяльності, об'єднані у три групи: масові, групові, індивідуальні. Відповідно до теоретичних висновків встановлено принципи організації шкільного наукового музею природничого напрямку. Серед них виділено такі: науковості, інтеграції, наступності, наочності, систематичності, динамічності, практичності, гуманності, творчого підходу та інші. Дотримання визначених принципів організації шкільного наукового музею природничого напрямку дасть змогу ефективно реалізувати практику створення наукових музеїв на основі закладів формальної та неформальної освіти за участю освітян і здобувачів освіти. Організація шкільного наукового музею в освітньому закладі надасть можливості для розкриття художньо-естетичного, пізнавального, наукового, культурного потенціалу особистості та повноцінного сприйняття природно-культурної спадщини людства.

Ключові слова: музейна педагогіка, дитячі музеї, шкільний музей, принципи науковості, інтеграції, наступності, наочності, систематичності, динамічності, практичності, гуманності, творчого підходу.

Постановка проблеми. Вивчення пам'яток природи, історії, культури та побуту не заради дослідження їх самих, а для пошуку нових знань і оволодіння мистецтвом їх дослідження, природа та історія, які спонукають думати й створювати, а не лише здобувати знання заради збільшення обсягу інформації та її накопичення, — це те, чого потребує сучасне суспільство. Осередками збереження історії, природи і культури стали музеї, основними функціями яких є накопичення, дослідження та демонстрація пам'яток природи,

культури, мистецтва тощо. Використання музеїв як освітніх осередків привело до формулювання поняття «музейна педагогіка», що вперше було вжито у педагогічному творі Г. Фройденталю (1931) «Музей — освіта — школа», науковця, який займався дослідженням проблеми взаємодії музеїв та освітніх закладів. Г. Фройденталю належить також ідея створення методики роботи зі школярами, що передбачає підготовку учнів до роботи в музеї, роботу безпосередньо в музеї та закріплення здобутих знань і захоплень. Особлива роль у впровадженні цієї методики належить вчителю, який розглядається в ній як учасник музейно-педагогічного процесу.

Музейна педагогіка — напрям сучасної педагогіки, відгалуження наукових знань на стику музеєзнавства, педагогіки, психології, мистецтва й краєзнавства, що досліджує музейні форми, комунікації, характер використання музейних засобів у переданні та сприйнятті інформації для окремої категорії слухачів. Музейну педагогіку можна віднести до педагогіки відкритого середовища, оскільки вона не обмежена стінами музею, а є ефективною в умовах співпраці музею й освітнього закладу та має на меті створення організованого освітньо-культурного простору. Серед її основних завдань такі:

- зацікавлювати пізнанням історії та культури народів світу шляхом ознайомлення з музейними колекціями;
- формувати бережливе ставлення до музейних пам'яток, пам'яток природи, історії та культури власної й інших народів;
- сприяти формуванню уявлення про єдність природи і культури народів;
- прищеплювати культуру поведінки в музеї;
- формувати свідоме ставлення до природи та культури рідної землі та повагу до культури інших народів;
- використовувати надбання предків для створення новітніх сучасних технологій і систем у різних галузях знань [1; 2].

У Бразилії, наприклад, використання напряму музейної педагогіки є дуже актуальним. Основне його завдання — освіта пам'яті та спадщини, і це є, на думку дослідників, потужним інструментом, який допомагає у сприйнятті майбутнього через минуле й визначає напрями нашого життя [1; 3]. Поєднання наукового та освітнього середовища з цінностями історії і культури або ж висвітленням природних багатств Землі приведе до всебічного збалансованого розвитку особистості, що може поєднати в собі освітній спеціалізований науковий музей у мініатюрі, як приклад — геологічний музей в освітньому закладі.

Поняття «музейна педагогіка» німецькі дослідники А. Лихварк, А. Рейхвен та Г. Фройденталь трактували як напрям музейної діяльності, орієнтований на роботу з учнями. За результатами більш детального теоретичного дослідження та на основі аналізу музейно-педагогічної діяльності К. Фрізен у 1934 р. запропонував визначення «музейної педагогіки», основою

якого стає традиційне мистецьке виховання з використанням музейних засобів та опорою на просвітницьку роботу й музейну дидактику. З часом напрям музейної педагогіки доповнюється поняттям «музейні діалоги», запропонованим А. Лихварком, що поглиблює його, передбачаючи спілкування екскурсовода з відвідувачами, основною метою при цьому є розвиток здатності бачити мистецтво та насолоджуватися ним.

Термін «музейна педагогіка» найчастіше трактують як наукову дисципліну, що перебуває на перетині музеєзнавства, педагогіки і психології та розглядає музей як засіб формування знань і особистісних якостей [4; 5].

Музейну педагогіку як напрям освіти висвітлювали у своїх роботах історики, вчені та педагоги-дослідники. Історію розвитку музейної педагогіки як дисципліни розкривали в наукових працях Л. М. Воронова, Н. С. Мартем'янова, М. В. Нагорський, В. В. Надольська, Ф. Д. Рябчикова, Н. О. Філіпчук; загальнометодичні підходи реалізації музейної педагогіки висвітлювали Ю. Г. Павленко, Р. Е. Пасічник; організацією та впровадженням музейно-педагогічних проєктів займалися Т. Ю. Белофастова, Л. А. Гайда, О. В. Караманов, Н. І. Капустіна, Р. В. Маньковська, О. В. Топилко, Н. Є. Топилко; опікувалися підготовкою майбутніх учителів засобами музейної педагогіки А. Д. Калько, І. Мельничук, Н. М. Пусепліна, Р. Р. Шикіла; можливостям використання музейної педагогіки в роботі закладів позашкільної освіти приділив увагу О. І. Любич; музейну педагогіку в закладах освіти описували у своїх працях Л. А. Гайда, Л. Гулей, О. Гурін, Д. Даниляк, І. Ласкій, Т. Проць, О. П. Співак, О. Успенська, Г. Цибко; музейну педагогіку в роботі музеїв вивчали Н. С. Мартем'янова, Т. Яцечко-Блаженко; розробленням програм «музейна педагогіка» для студентів закладів вищої освіти займалися Ю. М. Ключко, І. М. Медведєва, Н. О. Терентьєва.

Визначення теоретичних зв'язків та практична реалізація взаємодії між освітніми закладами і музеями переросли в ідею створення дитячих музеїв. Одним зі шляхів реалізації такої взаємодії є традиційна співпраця між науковими співробітниками музею, працівниками освітніх закладів та фахівцями з вікової психології для створення окремих програм для

дітей, які реалізуються на території музею або з використанням музейних колекцій. Створення музеїв для дітей бере початок з Брукліна, де відкрили перший у світі музей, у якому все було адаптовано до вікових особливостей сприйняття дитини. Згодом практика організації схожих мінімузеїв перейшла безпосередньо в освітні заклади. Цей досвід поширюється в країнах Європи та в Радянському Союзі, на теренах якого формуються традиції створення подібних культурних осередків. Особливості організації дитячих музеїв і шкільних музеїв переплітаються. На думку М. Ю. Юхневича, «... спочатку дитячі музеї було важко відокремити від шкільних, які створювалися для дітей і руками дітей... Однак на початку ХХ ст. з'являються дитячі музеї при позашкільних навчальних закладах» [6; 7].

Активно реалізовувалася музейна педагогіка й на теренах нашої держави на початку минулого століття. Ф. І. Шмітом було організовано музей для дітей у Харкові, який функціонував як освітній простір та музей-майстерня, що давало можливість для творчої реалізації підростаючого покоління. Особливість такого музею полягала в тому, що більшість експонатів зібрані за безпосередньої участі дітей або створені ними. Автор ідеї у своїй праці «Почему и зачем рисуют дети: педологический и педагогический очерк» (1925) визначає його як освітнє середовище для прояву творчої активності дитини та центр вивчення психології дитячої творчості [7].

На сьогодні надзвичайно актуальними залишаються дослідження у сфері музейної педагогіки, серед яких виокремлюють такі напрями:

- проблематика вивчення освітньої діяльності музею; ефективність музейної комунікації відповідно до вікових особливостей слухачів;
- вивчення музейної аудиторії;
- створення та апробація освітніх методик, програм і експозицій для всіх категорій відвідувачів;
- використання та популяризація технологій музейної педагогіки в усіх освітніх напрямках [8].

Досліджуючи проблему музейної педагогіки, Б. Столяров особливу увагу приділяє методичним підходам в організації освітньої діяльності музею, передусім виділяючи роботу зі школярами. Виокремлює методологію музейного процесу — діалоги з екскурсоводом,

роботи за пам'ятками та інше; роботи в музейному середовищі — особливості роботи в музейному приміщенні, роботи з музейними предметами, використання навколomuзейного простору, опрацювання експозиції, робота з експонатами й робота з екскурсантами; особливості та форми роботи в музеї — екскурсія, музейний урок, лекція [11; 12].

Р. В. Маньковська серед теоретичних основ музейної педагогіки виокремлює такі напрями діяльності шкільного музею:

- екскурсійний — створення та реалізація екскурсійних маршрутів для дітей з урахуванням їх вікових особливостей і рівня знань;
- культурно-просвітницький — ознайомлення дітей із природою, культурою, побутом тощо шляхом залучення їх до культурно-освітніх заходів на території музею (виставок, концертів, зустрічей та іншого);
- експозиційний — передбачає формулювання умінь і навичок створення, оформлення та демонстрації експозицій відповідно до музейної тематики;
- пошуково-дослідницький — здійснення дослідницької діяльності дітей у межах діяльності музею та за підтримки наукових співробітників [11; 13].

Порядок згадування визначених напрямів діяльності шкільного музею відображає рівні освітньої діяльності: елементарного пізнавального, діяльнісного та вищого дослідницького. Ці напрями можуть як одночасно використовуватися для всіх вікових категорій слухачів, так і втілюватися, поступово та систематично враховуючи вікові особливості дітей відповідної вікової групи.

На основі визначених основних напрямів діяльності виокремлено ефективні форми роботи з об'єднанням їх у три групи:

- масові (екскурсії, походи, експедиції, вечори, олімпіади, вікторини, зустрічі з учасниками й свідками історичних подій, краєзнавчі ігри, шкільні конференції, лекції, поїздки до музеїв інших міст);
- групові (гурток, товариство, видання путівників, альбомів, журналів, буклетів, створення презентацій, цільових проєктів, відеофільмів, вебпорталів тощо);
- індивідуальні (робота з документальними матеріалами архівів, підготовка доповідей, запис спогадів, спостереження за життям

і побутом народу, що вивчається, написання наукових робіт, листування з воїнами, персональні виставки учнів) [11, с. 45; 12; 13].

Мета статті полягає в тому, щоби на основі теоретичних досліджень у галузі музейної педагогіки та теорії і практики організації шкільних музеїв виокремити основні принципи створення шкільного природничого музею.

Використання в освітньому закладі музейної педагогіки як освітнього напрямку ґрунтується на таких принципах: науковості, інтеграції, наочності та демонстрації, динамічності, дослідницького, практичного, творчого підходів, гуманності, наступності, систематичності.

Принцип науковості передбачає дотримання наукового рівня подання інформації відповідно до тематики організованої діяльності. Всі представлені експонати музею мають достовірно відображати тематику шкільного природничого музею, пояснення процесів і явищ — відповідати дійсності та бути науково обґрунтованими, у разі проведення занять або екскурсій — відображати тематику освітньої програми чи заняття. Пояснення, що супроводжують діяльність, одночасно мають бути науковими та доступними для віку учасників.

Принцип інтеграції має на меті максимально враховувати зміст освітніх програм, передбачених законодавчими документами для створення шкільних природничих музеїв, які дають змогу ефективно засвоїти матеріал. Причому він надає можливість реалізувати освітні потреби в декількох незалежних галузях — знання з кожної із них поєднуються та взаємовикористовуються при дослідженні обраного об'єкта. Вік нових технологій і відкриттів, який нині панує, передусім ґрунтується на потужній інтеграції знань, оскільки ера описової науки майже завершена, саме тому визначений принцип є провідним в організації шкільних природничих музеїв. Природничі науки самі по собі інтегровані, адже природа поєднує всі можливі знання й по суті є їх основою, а в процесі її дослідження використовуються прикладні науки, які дають змогу встановити та довести шляхом розрахунків і створених моделей суть природних процесів та явищ, що в майбутньому надасть можливість їх контролювати або передбачати чи навіть використовувати на благо людства.

Принцип наочності та демонстрації полягає у використанні переважно демонстраційних і наочних матеріалів. Наочні матеріали передбачають систематизацію та логічність у їх створенні, а також відображення матеріалу відповідно до вимог вікової категорії дітей та згідно із законодавчими вимогами співвідношення розмірів і тексту, шрифтів та кольорової гами. Моделі, які демонструють будову предметів або відтворюють процес чи явище, краще представляти в експозиції не просто з їх демонстрацією, а з можливістю використання дітьми у практичній та дослідницькій діяльності для візуального сприйняття явищ або їх моделювання з метою дослідження. Змога побачити явище або процес у дії дає повне уявлення про них, особливо для дітей молодшої та середньої вікових груп, у яких сприймання навколишнього середовища відбувається за допомогою візуального сприйняття. Більшість процесів та явищ людина бачить і може розповісти про них, але переважно виражаючи власні емоції, одержані під час споглядання того чи іншого природного феномена, науково ж пояснити утворення природного процесу чи явища здатна обмежена кількість дітей. Навіть знання про природу процесу і явища не завжди говорить про усвідомлення їх дитиною, тому існує необхідність унаочнення перебігу певних природних процесів і явищ, що закладено в принцип наочності та демонстрації.

Принцип динамічності експонатів передбачає можливість використання моделей і муляжів для імітації процесів та явищ. Попередньо висвітлений принцип наочності й демонстрації не завжди передбачає динамічність об'єктів, а саме: створення муляжів, моделей, відеоряду, який замінив би таблиці та демонстрував перебіг явища або процесу в часі (розвиток, деградацію, старіння, наростання, спадання та інше), дії (обертання, коливання тощо).

Дослідницький принцип функціонування музею робить можливим проведення дослідницької роботи в межах тематики шкільного природничого музею під керівництвом наставника. Матеріали музейної колекції мають бути розраховані на проведення учнівського дослідження та використовуватися для теоретичних і експериментальних досліджень. Дослідницька й наукова діяльність тісно переплетені з музейною, яка передбачає не лише

збір і демонстрацію природних, культурних та історичних пам'яток, а й їх дослідження. Саме тому шкільний природничий музей повинен бути насамперед осередком дослідницької діяльності дітей. Його завдання — задовольнити пізнання дитини не просто демонстрацією природних об'єктів чи явищ на прикладі динамічних стендів або макетів, а зацікавити до глибшого пізнання одного чи декількох із них. Підтримка у процесі такого дослідження дуже важлива для дитини на перших його етапах: попередньому доборі даних, аналізі та обробці теоретичних даних, висуненні елементарних гіпотез, визначенні мети й завдань дослідження, експериментальній перевірці висунутих гіпотез і доборі відповідних для цього методів, оформленні результатів, одержаних у процесі дослідження, та у сприянні подальшим дослідженням шляхом встановлення цільових контактів із науковцями, які вивчають обрану проблематику. Занурення в проблему дослідження переходить надалі у формування наукових інтересів та поповнення рядів вітчизняних науковців у майбутньому. Лише за підтримки починань дитини в період становлення кола її інтересів у молодшому та підлітковому віці в майбутньому відбувається становлення дослідника та спеціаліста.

Принцип практичності передбачає висвітлення з можливою демонстрацією практичного використання об'єкта або явища в житті та діяльності людини. Практичність — це невід'ємна складова природничих дисциплін, навіть якщо її не може використати людина, їй необхідно пристосовуватися до перебігу цього природного процесу чи явища, відповідно, розробляти шляхи, які мінімізували б його вплив (наприклад, землетруси та технології їх передбачення) тощо. Насамперед постає необхідність у вивченні ходу перебігу процесу або явища, його природи, від досконалості знання якої залежатиме майбутній винахід. Вивчення та дослідження можуть відбуватися на базі шкільних природничих музеїв, які дадуть змогу осягнути природу явищ і визначити актуальні напрями дослідження, спрямовані на ефективність їх використання людством у майбутньому.

Принцип творчого підходу враховує можливість творчої реалізації кожної особистості через організаційну, навчальну або дослід-

ницьку діяльність шкільного природничого музею. У своїй діяльності людина постійно досягає власного розвитку, який є неповторним і відмінним від інших. Музейна діяльність передбачає накопичення та дослідження об'єктів і явищ природи, передусім незвичайних, таких, які викликають інтерес та спонукають до їх вивчення, що дає можливість кожній особистості проявити себе й реалізувати власну творчість в обраній діяльності, серед яких можуть бути наукова, мистецька, художня, технічна, культурна, літературна та інші, оскільки природа поєднує кожну з них. Музика втілює в собі стихії, пісні передають емоції, одержані в процесі споглядання природи, полотна відображають її неповторність, процеси втілюються у механізмах, які людина використовує для ефективності власної діяльності. І все це відображене в культурі поколінь. Отже, природничий музей може бути осередком становлення не лише творчого науковця, а й музиканта, художника, винахідника і загалом творчої особистості.

Принцип гуманності — толерантне ставлення до експонатів та один до одного у процесі споглядання, демонстрації або практичної діяльності. Людина постійно потребує спілкування не лише із собі подібними, а й з навколишнім середовищем, до якого належать об'єкти та процеси природи й об'єкти, створені за участі людини. Експонати природничого музею передбачають ознайомлення з першою категорією об'єктів спілкування людини — об'єктами та процесами природи. В атмосфері ознайомлення з такими експонатами природничого музею встановлюється відношення до них у майбутньому. Особливе ставлення формується у дослідника в процесі дослідницької роботи, яка передбачає безпосередню роботу з експонатами шкільного природничого музею. При цьому формується бережливе ставлення не лише до конкретного об'єкта, а й до природи загалом, оскільки усвідомлюються її цілісність і необхідність існування життя на Землі. Своєрідні відносини формуються і між дітьми, котрі проводять дослідницьку роботу на базі шкільного природничого музею. Вони усвідомлюють глибину діяльності, яку здійснюють, та вчаться цінувати й поважати досягнення інших, що позначається на манері спілкування й діяльності в майбутньому.

Принцип наступності відображає послідовність висвітлення експонатів, який підпорядкований певному логічному принципу, зрозумілому для дітей. Найчастіше таким принципом є зміна в часі, тобто експонування об'єктів за першочерговістю їх формування або створення (ери, періоди, епохи, століття, роки тощо), що дає можливість формувати картину світу відповідно до його формування. Усвідомлення послідовності процесів та явищ допоможе в розумінні природи виникнення того чи іншого явища, оскільки нічого не виникає з нічого, все є логічним продовженням чогось. Якщо зрозуміти логіку виникнення природних процесів, їх можна буде прогнозувати. Відповідно, принцип наступності в розміщенні експозиції сформує розуміння його і використання, наприклад, у подальших дослідженнях або в повсякденному житті та в сприйнятті формування природи в цілому.

Принцип системності передбачає послідовне, визначене в часі нашарування знань, умінь та навичок з обраної галузі. Принцип системності може бути реалізований безліччю способів, але найчастіше знання нашаровуються від загального до часткового або від простого до складного, рідше — від практичного до теоретичного чи навпаки. Незалежно від способу одержання знання його неможливо одержати тут і зараз, а необхідно докласти зусиль, і навіть вони не підвладні часу, який необхідний для їх одержання. Здобуття знань відбувається поступово, рівномірно або періодично, як нам інколи здається, та маємо розуміти, що знання, уміння й навички ми отримуємо систематично, оскільки постійно перебуваємо в процесі діяльності (незалежно від її напряму та динамічності). Тому діяльність навчальна або дослідницька у шкільному природничому музеї має бути систематичною, а саме визначеною в часі, так як це дає можливість не просто якісно виконувати заплановані завдання, а й дисциплінує та допомагає в одержанні знань, умінь і формуванні навичок у визначеному напрямі.

Висновки. Музейна педагогіка — це один з освітніх напрямів, який розвиває творчу особистість та сприяє пропедевтиці науки в галузі природничих дисциплін, що на сучасному етапі розвитку суспільства є досить актуальним. Враховуючи теоретичні надбання в галузі музейної педагогіки та практику створення

освітніх програм у музеї, визначено основні принципи створення шкільного природничого музею як освітнього простору в межах освітнього закладу формальної або неформальної освіти. Серед них основними є принципи: науковості, інтеграції, наочності та демонстрації, динамічності, дослідницький, практичності, творчого підходу, гуманності, наступності, систематичності. При створенні шкільного природничого музею як освітнього та наукового осередку в закладах формальної й неформальної освіти дотримання сукупності визначених принципів сприятиме ефективності розвитку, науковій, дослідницькій, просвітницькій діяльності серед дітей.

Список використаних джерел

1. Константинова В. В., Алексеева Е. В. Музейная педагогика как средство формирования этнокультурной компетентности будущих педагогов. *Современные проблемы науки и образования*. 2016. № 4. С. 142–148.
2. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України : Наказ МОН. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text> (дата звернення: 10.10.2020).
3. Караманов О. В. Методичні аспекти розробки й упровадження музейно-педагогічних програм і проектів в освітньому просторі України. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи* : матеріали Другої науково-практичної конференції (Київ, 25–26 вересня 2014 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. 2014. С. 38–41.
4. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи : матеріали Шостої науково-практичної конференції (26–27 вересня 2018 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ : Талком, 2018. URL: http://www.kplavra.kiev.ua/sites/default/files/zmist-ped_0.pdf (дата звернення: 21.10.2020).
5. Хитков Н. А. Школьный музей. Его значение и организация / Издание склада наглядных учебных пособий Ив. Гр. Василенко, 1913. URL: <http://pmu.in.ua/actual-info/книги-ювіляри-н-а-хитков-школьный-м/> (дата звернення: 06.10.2020).
6. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей. Москва : Рос. ин-т культурологии, 2001. 224 с.
7. Павленко Ю. Г. Педагогічний потенціал дитячих та шкільних музеїв. *Теоретико-методичні*

проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. 2005. Вип. 8. Кн. I. С. 387–390.

8. Норріс Л., Тісдейл Р. Креативність у музейній практиці / пер. з англ. А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є. Червоного. Київ, 2017. 192 с.
9. Камінська В. Музейна педагогіка в практиці сучасного ЗНЗ / упоряд. А. Силлюк; *Волинський музейний вісник «Музейна педагогіка. Теорія і практика»* ; упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки. 2013. Вип. 5. С. 50–53.
10. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 2004. 216 с.
11. Маньковська Р. В. Музеезнавство в Україні. Київ, 2000. 140 с.
12. Мандруємо музеями навчальних закладів столиці: довідник. Київ : Орion, 2005. 64 с.
13. Гайда Л. А. Музеезнавство в закладах освіти : навч.-метод. посіб. Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського. Кіровоград, 2006. 108 с.

References

1. Konstantinova, V. V., Alekseeva, E. V. (2016). Museum pedagogy as a means of forming the ethnocultural competence of future teachers. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*, 4, 142–148 [in Russian].
2. *About the statement of provisions about museums at preschool, comprehensive, out-of-school and vocational schools which are in the sphere of management of the Ministry of Education and Science of Ukraine*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text>.
3. Karamanov, O. V. (2014). Methodical aspects of development and implementation of museum-pedagogical programs and projects in the educational space of Ukraine. *Muzeina pedahohika* —

problemy, sohodennia, perspektyvy : materialy Druhoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 25–26 veresnia 2014 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk. 38–41 [in Ukrainian].

4. *Museum pedagogy – problems, present, prospects* (2018): materialy Shostoi naukovo-praktychnoi konferentsii (26–27 veresnia 2018 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk. Kyiv : Talkom. Retrieved from: http://www.kplavra.kiev.ua/sites/default/files/zmistped_0.pdf
5. Hitkov, N. A. (1913). *School Museum. Its meaning and organization*. Kiev : Izdanie sklada nablyadnykh uchebnykh posobiy Iv. Gr. Vasilenko. Retrieved from: <http://pmu.in.ua/actual-info/knigi-juviljari-n-a-hit'kov-shkol'nyj-m> [in Russian].
6. Yukhnevich, M. Yu. (2001). *I will take you to the museum*. Moscow : Russian Institute of Cultural Studies [in Russian].
7. Pavlenko, Yu. H. (2005). Pedagogical potential of children's and school museums. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi : zb. nauk. pr.*, 8 (I), 387–390 [in Ukrainian].
8. Norris, L., Tisdeil, R. (2017). *Creativity in museum practice* (A. Kostruba, H. Kuzo, O. Omelchuk, Ye. Chervonyi, Trans.). Kyiv [in Ukrainian].
9. Kaminska, V. (2013). Museum pedagogy in the practice of a modern secondary school. *Volynskyi muzeinyi visnyk «Muzeina pedahohika. Teoriia i praktyka»*, 5, 50–53 [in Ukrainian].
10. Stolyarov, B. A. (2004). *Museum pedagogy. History, theory, practice*. Moscow : Vysshaya shkola [in Russian].
11. Mankovska, R. V. (2000). *Museum studies in Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
12. *Traveling through the museums of educational institutions of the capital: a guide* (2005). Kyiv : Orion [in Ukrainian].
13. Haida, L. A. (2006). *Museum studies in educational institutions*. Kirovohrad [in Ukrainian].

Ye. Yu. Pashchenko,
K. H. Postova

THE PRINCIPLES OF ORGANIZING THE SCHOOL MUSEUM OF NATURAL DIRECTION

Abstract. *The article briefly outlines the history of development and formation of museum pedagogy as a direction in education and outlines its relationship with culture and art. The main urgent tasks of museum pedagogy are outlined and the main directions in which research is carried out today are identified, including general historical approaches to the development of museum pedagogy, the organization and implementation of museum pedagogical projects, the training of future teachers by means of museum pedagogy, museum pedagogy in the work of educational and extracurricular educational institutions, “museum pedagogy” for students of higher*

educational institutions, etc. The differences between children's museums and museums at educational institutions (school museums) from a historical perspective are determined. The main directions of the school museum's activities are noted, including: excursion, cultural and educational, exposition, search and research. The forms of implementation for certain areas of activity are indicated as being combined into three groups: mass, group, individual. According to the theoretical conclusions, the principles of organizing the school science museum of the natural direction have been established, such as: scientific, integration, continuity, visibility, systematicity, dynamism, practicality, humanity, creativity, etc. It has been established that compliance with certain principles of organizing a school science museum of a natural direction will effectively implement the practice of creating science and educational museums on the basis of formal and non-formal education institutions with the participation of teachers and education seekers. The organization of a school science museum in an educational institution will allow to reveal the artistic and aesthetic, cognitive, scientific, cultural, potential of the individual and will allow to fully perceive the natural and cultural heritage of mankind.

Keywords: museum pedagogy, children's museums, school museum, principles: scientific, integration, continuity, clarity, systematicity, dynamism, practicality, humanity, creative approach.

Е. Ю. Пащенко,
Е. Г. Постова

ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ ШКОЛЬНОГО МУЗЕЯ ЕСТЕСТВЕННОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В статье кратко изложена история развития и формирования музейной педагогики как направления в образовании и очерчены ее взаимосвязи с культурой и искусством. Намечены основные актуальные задачи музейной педагогики и определены основные направления, в которых проводятся исследования сегодня. Среди них — общеисторические подходы в развитии музейной педагогики, организация и внедрение музейно-педагогических проектов, подготовка будущих учителей средствами музейной педагогики, музейная педагогика в работе образовательных и внешкольных учебных заведений, «музейная педагогика» для студентов высших учебных заведений и др. Определены различия между детскими музеями и музеями при учебных заведениях (школьные музеи) в историческом ракурсе. Отмечены основные направления деятельности школьного музея, среди которых: экскурсионная, культурно-просветительская, экспозиционная, поисково-исследовательская. Указаны формы реализации для определенных направлений деятельности, объединенные в три группы: массовые, групповые, индивидуальные. Согласно теоретическим выводам установлены принципы организации школьного научного музея естественного направления, такие как: научности, интеграции, преемственности, наглядности, систематичности, динамичности, практичности, гуманности, творческого подхода и прочие. Установлено, что соблюдение этих принципов организации школьного научного музея естественного направления даст возможность эффективно реализовать практику создания научно-образовательных музеев на основе заведений формального и неформального образования с участием педагогов и соискателей образования. Организация школьного научного музея в образовательном учреждении позволит раскрыть художественно-эстетический, познавательный, научный, культурный потенциал личности и полноценно воспринимать естественно-культурное наследие человечества.

Ключевые слова: музейная педагогика, детские музеи, школьный музей, принципы: научности, интеграции, преемственности, наглядности, систематичности, динамичности, практичности, гуманности, творческого подхода.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Пащенко Євген Юрійович — старший науковий співробітник відділу досліджень навколишнього середовища, Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України, м. Київ, Україна, pobeda2000@meta.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8703-4796>

Постова Катерина Григорівна — канд. психол. наук, наукова співробітниця відділу інформаційно-дидактичного моделювання, НЦ «Мала академія наук України», м. Київ, Україна, kateruna_p@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9728-4756>

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Pashchenko Ye. Yu. — Senior Research Scientist of the Department of Environment Research, Institute of Telecommunications and Global Information Space, Kyiv, Ukraine, pobeda2000@meta.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8703-4796>

Postova K. H. — PhD in Psychology, Researcher of the Department of Informational and Didactic Modeling, NC "Junior academy of sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine, kateruna_p@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9728-4756>

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

Пащенко Е. Ю. — старший научный сотрудник отдела исследований окружающей среды, Институт телекоммуникаций и глобального информационного пространства, г. Киев, Украина, pobeda2000@meta.ua; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8703-4796>

Постова Е. Г. — канд. психол. наук, научный сотрудник отдела информационно-дидактического моделирования, НЦ «Малая академия наук Украины», г. Киев, Украина, kateruna_p@ukr.net; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9728-4756>

Стаття надійшла до редакції / Received 28.09.2020